

Згадка про нас

ЧЕХИ НА ХЕРСОНЩИНІ...

Керівники Радянського Союзу неодноразово офіційно підкреслювали, що національне питання в країні в тому вигляді, в якому воно дісталось новому державному утворенню від царської Росії, вирішене. В цьому контексті неможливо заперечити значні здобутки в сфері саморозвитку націй, розвитку мови, літератури та мистецтва, формування культурних еліт. Однак після короткого періоду політики «коренизації» («українізації» в УСРР) в 20-ті роки минулого століття суть національної політики в СРСР почали зводити до інтернаціоналізації суспільства.

На основі русифікації намагалися створити нову історичну спільність людей – радянський народ. Його створення зафіксувала конституція СРСР 1977 року. Сьогодні можна сперечатися про об'єктивність чи суб'єктивність національно-інтеграційних процесів, але фактом залишається втрата народами СРСР багатьох рис національної самобутності. Насамперед це стосується тих національностей, які в радянських республіках не були корінними. Ці процеси відбувалися і на теренах Херсонської області, населення якої формувалося на багатонаціональних засадах.

Перебудова 80-х років минулого століття дала поштовх не лише утворенню незалежних держав, а й відродженню національної самосвідомості багатьох наших співвітчизників. На жаль, не кожен з нас має повні відомості про своє етнічне поход-

ження. У зв'язку з цим на початку 90-х років співробітники обласної наукової бібліотеки ім. О. Гончара та державного архіву області підготували бібліографічний покажчик літератури і джерел стосовно націй і народностей Херсонщини. У 2012 році видано перероблений та доповнений анотований науково-допоміжний архівно-бібліографічний покажчик «Нації і народності Херсонщини: минуле і сьогодення», який може допомогти нам заповнити невідомі сторінки міжнародних відносин. З іншого боку, стверджувати, що зібрані в ньому відомості повні, автори не беруться.

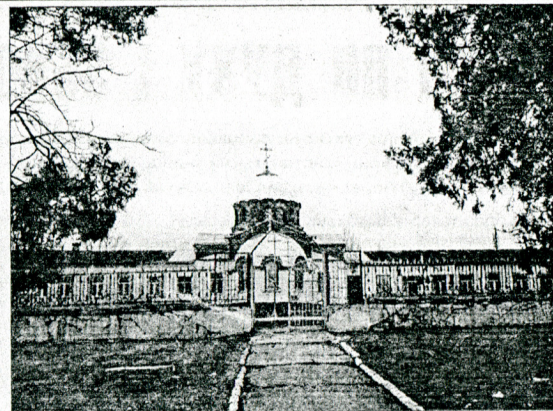
Підтвердженням цього є факт виявлення в фондах державного архіву області вже після виходу покажчика відомостей про компакне проживання на території Херсонщини етнічних чехів.

У 1900 році на землях Бізюкова монастиря в Олександрівській волості Херсонського повіту було засновано село Кінський Загін (Завод), яке знаходилося на відстані 23 верст від волосного центру. Його засновниками були етнічні чехи, що підтверджується активними записами в метричних книгах, які в неповному обсязі збереглися в держархіві. Чеська громада уклала з монастирем договір про оренду землі, який діяв до 1921 року.

Передача землі у власність землекористувачів відбулась лише в 1921 році. В порядку «соціалістичного землеустрою» було проведено земельне відведення. В 1922 році землю розділили між членами громади за нормою 2

десятини на їдока. Відповідно до діючих нормативних актів земельне товариство Кінського Загону було визнано таким, що існувало на общинному праві, яке передбачало рівний розподіл землі. Тоді територіально населений пункт відносився до Борозенської сільської ради Качкарівського району. Всього громада мала 441 гектар землі. Головним заняттям населення було землеробство: вирощували зернові, баштанні та городні культури. Від природних водойм село відділяли значні відстані, тому громада спорудила шахтний колодязь глибиною 64 метри. Товща води в ньому сягала чотирьох метрів. Польова дорога сполучала Кінський Загін з селами Борозенське і Маяківське.

Кількість домогосподарств і чисельність населення села мали тенденцію до збільшення. «Список населених мест Херсонского уезда» за 1912 рік відзначив, що на хуторі Кінський Загін 16 дворів і 100 жителів. «Список залюднених місць Херсонского округа» на 1 січня 1928 року визначає Кінський Загін як виселок у 34 двори з населенням 196 чоловік, з яких 93 чоловіки і 103 жінки. Селищні списки господарів і контрольні списки реєстраторів 1926 року зафіксували, що з 190 жителів 179 були чехами. Більшість з них мали прізвища Девдер (Девдер), Тринка, Пахут, Зобол, Новотний, Златник, Плугар, Бісох, Скальницький. Найбільш розповсюдженими іменами були Франц, Антон, Богміль, Йосип, Вільгельм, Розалія, Олександра, Ганна, Кри-

Свято-Тригорівський Бізюков монастир нині.
(Бериславський район)

тина, Марія, Вікентій, Рудомер.

Населення Кінського Загону особливими статками не відзначалося, про що свідчать статистичні картки осіннього та весняного вибіркового опитування селянських господарств Качкарівського району 1923-1925 років. Селянські господарства чехів мали необхідний землеробський реманент, по одній – дві конячини, корови і свині, невелике поголів'я птиці. За даними цих опитувань, наймана праця не використовувалась.

У картках обліку роботи закладів народної освіти Качкарівського району за 1925 рік збереглися відомості про чотири-класну трудову школу хутора Кінський Загін.

Відкрита в цьому році школа утримувалась за рахунок батьків учнів. Вона мала власний будинок, виділений громадою. Шкільне обладнання і підручники купувалися коштом батьків. У закладі навчалось 30 учнів, чотирьом учням за браком місць у навчанні було відмовлено. За національним складом 28 учнів були чеха-

ми і два учні – українцями. Заняття проводив один вчитель, мова навчання була українською. На жаль, у 1927 році в процесі зміцнення національних районів влада не звернула увагу на чехів, які зберегли свою мову і традиції. В документах, що зберігаються в державному архіві області, зустрічаються підписи жителів чеською мовою.

Достатніх даних про подальше життя чеської громади на Херсонщині в архіві немає. Однак прізвища, згадані в статті, і в наш час зустрічаються у Великоолександрівському та Бериславському районах. Сподіваємося, що ця публікація приверне увагу вихідців з Кінського Загону, нагадає їм про національні коріння. Самий населений пункт розділив долю так званих неперспективних сіл. Рішенням облвиконкому від 10.03.1971 року Кінський Загін виключено з облікових даних населених пунктів Херсонської області.

**Віктор ЛЕБІДЬ, історик,
заступник директора
державного архіву області**